

	Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Journal EPOCHI [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo		Том / Volume XXIII (2015), Книжка / Issue 2

ИЗ АРХИВСКИЯ НОМОКАНОН¹

Камен Димитров

FROM ARCHIVSKI NOMOCANON

Kamen Dimitrov

Abstract: Manuscript No. 1160 (XIV c.) from Church-Historical and *Archival* Institute by the St. Synod of the Bulgarian Orthodox Church in Sofia contains the text of the Slavic penitential nomocanon – rules for church-legal regulation of the behavior of Orthodox Christians derived from Scripture, from the apostolic and the Church Fathers rules, from the rules of the Church Councils. It is believed without necessarily having a direct and clear evidence that on ff. 165a-181b in the manuscript contained a corpus of rules whose alleged author was Patriarch Basil (1186 – 1232) himself. The translation of the rules is carried out from an independently established text of the facsimile edition of the monument. Until now, they have not been translated from Old Bulgarian language to Modern Bulgarian language.

Key words: *Archivski nomocanon*, rules, translation, Old Bulgarian language, Patriarch Basil (1186 – 1232).

„Пренебрегващите и нарушаващите правилата на светите и богоносни наши отци да бъдат проклетни (анатема, анатема, анатема)...”

Пренебрегващите и нарушаващите правилата на светите и богоносни наши отци, които (те) изложиха и постановиха чрез Светия Дух на Вселенските събори и на другите останали събори на Великата църква и на царските палати, (каноните), които след време, като се събраха в самия Константинопол за тези записани правила, светите и богоносни отци на Източните велики църкви и на преславните градове, подтикнати от усърдие и духовна ревност и заради истинната православна християнска вяра, която имаме и изповядваме, изложиха, изрекоха и постановиха всички тях с помощта, силата и действието на Светия дух, а невярващият, не-признаващият и пренебрегващият ги да бъдат проклетни (анатема, анатема, анатема)!

1. Да се знае, че ако моят брат се ожени и жената има дъщеря от друг мъж, не е позволено да взема за жена тази дъщеря, нито дъщерята, която е родена от тази дъщеря, сиреч внучката на моята снаха, която е родила от друг мъж.

2. Ако някой извърши прелюбодеяние, раздели жена от мъжа ѝ и иска да се ожени за нея, ако първият ѝ мъж я остави, да я вземе този, но никога да не смее да ѝ венчае. Такъв брак светата Божия църква прогонва далече, тъй като е осквернен и изискващ покаяние.

3. Постановяваме: ако някой, бил той разбойник, крадец или еретик, се покае, трябва винаги, през цялата година, да се изпитва и проверява да не би отново врагът (сатаната) да натрупва на сърцето му предишното зло деяние и така да пристъпи чист към светото причастие, за да не стане по-

¹ Счита се, без за това да има преки и категорични сведения, че на л. 165a – 181b в ръкопис № 1160 (XIV в.) от Църковноисторическия и архивен институт при Българската патриаршия (ЦИАИ) се съдържа корпус от правила, чиито предполагаем автор е самият примас / патриарх Василий (1186 – 1232) [вж. напр. **Калоянов, А.** 2011, с. 535; **Калоянов, А.** 2011 а]. Подробни сведения за т.нар. славянски Псевдозонар вж. у **Цибранска-Костова, М.** 2011. Преводът на правилата се извършва по самостоятелно установен текст от фототипното издание на паметника [**Янакиева, Ц., Кръстев, А.** 2007].

горко и за него, и за този, който го причестява, защото божественото е и за спасение, и за погубване на човека според това, как стига и пристъпва към него – или както подобава, или недостойно.

4. Ако някой монах без необходимост или пък без да е изпратен от някого отиде някъде, влезе и започне разпра за която и да е вяра и създаде брожение, без някой да го е принудил, такъв да се подложи на покаяние.

5. И да не препоръчва когото и да било от миряните в светския живот, нито да съди, нито да става свидетел за светски работи.

6. Ако свещеник пази целомъдрие, да няма в дома си никаква жена, нито чужда, нито своя родственица, само майка, сестра или своя дъщеря. Ако по незнание го стори, такъв да се накаже от епископа и от останалите свещеници и да изгони от дома си онази жена. Ако не се подчини, да бъде низвергнат от свещеничество. По същия начин и дякон (да бъде низвергнат).

7. При епископ да не влиза жена нощем, нито насаме, нито тайно – изобщо да не влиза жена при него. Ако епископът започне да позволява посещение на жени, да бъде низвергнат.

8. Ако епископ без патриаршеско или митрополитско нареждане премине от своята енория в друга, за да ръкоположи попове или дякони, да бъде низвергнат.

9. Епископ, митрополит или патриарх, който не се грижи за своето паство, не обхожда постоянно своите енории, изслушвайки всеки християнин, не наставлява и не поучава, редно е (дори нещо повече – подобаващо е) да проверява и поучава всеки свещеник, дякон и четец, архиереят, не вършец това – който и да бил той, да се низвергне от архиерейство, защото на такива не приляга да пасат стадото Божие.

10. Повеляваме на всеки да се подчинява на епископския съд² за всичко, да не се пренебрегва църквата Божия. Има епископски решения, които са определени да бъдат отсъдени от Църквата. Има също и други решения, за които епископът няма власт, а царят и князете (отсъждат) според правдата и истината. Обаче заради доброто, справедливо и истинско управление често и царският съд, и княжеският са подвластни на Църквата, защото това се постанови от светите апостоли и от преподобните и богоносни отци: светата Божия църква да постановява на царете и князете за всяко правило как и кога да се прилага. Поради това и заради много други ръководни принципи, които се налага да бъдат обсъдени и да се спазват от светата Божия църква, бе заповядано от Светия Дух за всеки епископ, и голям, и малък, чрез многобройни допитвания и съборни разисквания да намерят достоен за епископство и такъв човек да въздигнат в епископски сан. Всеки, който не е истински епископ на благодатта, нито на божественото слово, дори да не се предлага за епископ, тъй като такъв човек не може да пасе духовното Божие стадо и да управлява светата църква – да не би (по този начин) и себе си да погуби, и на чужда гибел причинител да стане.

11. Не е редно син да бъде свидетел на баща (си) за каквото и да било нещо, нито за лошо, нито за добро, а също така и баща на син. Впрочем на такъв човек никой да не вярва.

12. Така и ако някой иска да си доведе свидетели за някакво деяние, да не води за свидетелстване свои роднини, а чужди хора. На роднините му пък никой да не вярва. Да се водят за всяко свидетелстване, ако не мнозина, то поне трима, но първо да се закълнат, че ще кажат истината, и после да свидетелстват. Свидетелите трябва да бъдат такива: честни, благоговейни, богобоязливи, добродетелни, защото такива хора ще изпитват боязън от (положената) клетва и ще свидетелстват истината. И именно на такива хора трябва да се вярва.

13. Всеки един епископ (без изключение) няма власт да възпира никого от светото причастие, ако явно и пред всички не оповести неговото прегрешение и (не) го изобличи за всяко (прегрешение) според църковните правила пред всички клирици, като разгърне божествените книги на светите правила.

14. Ако епископ бъде изгонен от епископията си заради някое деяние и отново започне да дава подкупи на едни или други, за да бъде отново владика на своята епископия, от която е изгонен заради пари, такъв епископ да се прогони и от този град, където живее. Също така ходатайстващият и помагачият му, и той да бъде посрамен като напълно непотребен, а после този епископ да бъде отведен в някой манастир *в послушание на игумена. Нека, ако някой съгреши против Божията църква в своето епископство, също в такова послушание да очисти греха си.* Същият игумен да го надзирава, веднъж така, друг път иначе, защото трябва да го утешава и почита.

15. Ако някой от честните и благоверни йереи се съблазни и срещу някаква награда даде лъжливо показание, заповядваме той да се оттегли от божественото служение за 3 години, да ходи в манастир,

² *Audientia episcopalis.*

да се събира с монасите и да работи заедно с братята на манастира два или три дни в седмицата, а когато е в църквата с монасите, да остава, докато свърши третата година и прегрешението му се опрости. И (тогава) отново да бъде въздигнат в своя сан.

16. Ако жена, която и да била тя, бъде обвинена от някои, че мъжа си или някого друго с отрова е погубила, нека се провери, и ако е истина, на мъчения да се подложи, а имотът ѝ да бъде разхитен. Преди да се узнае истината за нея, никой да не ѝ вреди.

17. Не е редно и не трябва да се осъжда който и да било човек, ако срещу него не застанат твърдо и решително много свидетели да свидетелстват открито и правдиво за прегрешението на този човек, и едва тогава да бъде съден според църковното правило, а да не дръзва някой самоволно да съди, граби и разхищава. На одобряващия такова дело – анатема!

18. Този, който получи раб или свободен чрез насилие или чрез ласкателство и някакъв вражи съвет пожелае да го отклони от християнството към някоя ерес, такъв на смърт да се осъди като враг Божий и противник на християнството.

19. Ако някой отвлече нечий човек или нечие дете и го продаде, двете ръце да му отсекаат.

20. Никой свещеник да не се къдне с каквато и да било клетва – нито с малка, нито с голяма, нито волно, нито неволно. Ако се къдне, да бъде низвергнат от свещеничество.

21. Ако някой завари жена си да прелюбодейства с друг мъж и я пребие до смърт, такъв да се прогони в изгнание като безмилостен и зложелателен, а половината му имот да вземе Великата църква.

22. Всеки архиерей, който сам присвоява църковния приход, а на клириците не дава нищо, да го посрамят пред архиерейството и князете.

23. Ако някой открадне нещо и то бързо бъде намерено отново, да му вземат двойно. Ако пък след четири или пет месеца се намери – да му вземат тройно. Ако след половин година (бъде намерено) – да му вземат четворно.

24. Ако заловят някого, който разравя гробове и съблича християнските мъртъвци от гробовете, такъв да бъде осъден на смърт.

25. Ако някой открадне нещо от гроба – свещи, дъски или гвоздеи, в случай че го заловят, да му се издаде присъда като на църковен крадец. Да се вземат от него 20 литри³ злато, ако той самият е собственик на гроба, имал е мъртвец и го е погребал, а след това е станал осквернител на човешкото естество. Така да се осъди и църковният крадец.

26. Ако заловят някого, който прави усилие да оскверни нечия жена или девица, но все още не я е осквернил, да му ударят 40 тояги. Ако ли я оскверни, то цялата преждеописана присъда да му бъде отсъдена.

27. Ако жената на някой свещеник извърши прелюбодейство, такава да се подстриже в манастир, като вземе третина от своята зестра, а двете третини да остави на своето дете, ако е родила. Ако ли няма дете, да вземе половината от своята зестра и да се подстриже. Ако пък не иска да се подстриже, а (иска) така да ходи, свободно, да не ѝ се дава нито конче от нейната прикия. Ако свещеникът иска пак да я има (за жена), да се откаже от свещеничеството, което изпълнява.

28. Не трябва да бъде пощаден от смърт никой, подтиквач принудително към блудно осквернение девица, омъжена жена или монахиня и така, с насилие, оскверни която и да било. Ако ли пък още не ги е осквернил и го заловят, да му ударят 40 тояги, както рекохме по-горе, и да му отрежат носа.

29. Ако монах се отрече от своето монашество и се върне в мирския живот, такъв да го залови епископът на този град, да го върже и да го върне в манастира, откъдето е излязъл. И ако притежава каквато и да било лична собственост, и нещата, които има, да изпрати с него в манастира. И ако отново избяга от манастира, отхвърляйки монашеския живот, пак да му сторят същото. Ако и трети път направи това, да го оставят да ходи, където си иска, и сам да понесе своето бреме.

30. Ако монах е донесъл нещо в манастира и го е предал в църквата, но иска пак да напусне този манастир и (да отиде) в друг или на друго място, да не му се дава нищо от неговата собственост. Само ако братята се смилят над него в името на Бога, да му дадат нещо от манастира като благоволение заради Божията любов, но да не нарушава обета си освен заради крайна нужда.

31. На блудстващия със скотове да отрежат плътта му, сиреч срамния телесен орган, с който върши пребеззаконното беззаконие.

³ Литра – мярка за тегло – 1/4 ока (около 320 грама).

32. Ако някой укрие разбойник и го потули, или крадец, или убиец (укрие), не се осъжда по закона, но целият му имот да се отнеме.

33. Ако някой изрече лоша дума срещу царя, да се разпита как е станало. Ако го е изрекъл от безразсъдство, да го помилват. Ако ли от някакъв зъл умисъл, да му ударят 40 тояги, но само ако е пълнолетен мъж. Ако е юноша, нека да проявят милост към него.

34. Ако някой монах бъде поставен в манастира да върши някаква работа и не я върши в името на Бога, но узнаят, че краде и заделя за себе си или че раздава на родствениците си, тогава братята да вземат краденото и да го внесат в църковното домакинство. Този монах да посрамят и избличат пред всички, да го порицаят и да го опозорят.

35. Ако някой е човекомразец, да се кае 2 години. По 36 поклона (да прави на ден).

36. Тези, които вършат отвлечения, сиреч насилвания на жени, да се каят 3 години заедно със съучастниците си, (като правят по) 66 поклона (на ден).

37. Свещениците, които ги приемат и ги благославят, да се отлъчат от църквата и да се освободят от служение за една цяла година, (като правят по) 60 поклона (на ден).

38. Пияница да не се причестява, докато не се откаже от пиянството си.

39. Мирянин, който се напие и повърне, да бъде оставен без причастие 60 дни.

40. Ако някой пък се причести и като се напие, повърне, от два поста да се въздържи да не се причестява, правейки всеки ден по 12 поклона на светите апостоли и на свети Филип.

41. Ако някой яде хляб и пие вино, а след това се причести, да се кае една година, по 15 поклона (на ден да прави).

42. Ако някой яде сирене и яйца и се причести, да се покайва 2 години, по 30 поклона (на ден да прави).

43. Ако някой се причести, след като е ял месо, 3 години да се кае, по 66 поклона (на ден да прави).

44. Ако някой има забрана от своя духовен отец да се причестява и се причести, пренебрегвайки повелята на своя отец, архиереят да го отлъчи от църквата за 3 години, като от дома му не се приема просфора от свещениците. Защото подобава *вързалият да развърже*. Ако едни наказват, а други разрешават, сред тях разногласие настава, защото Христос е неразделен. Ако обаче се покае, да се допусне до причастие, защото е писано: „Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя във“ (Йоан 6:37).

45. Ако някой от мъжете или от жените изостави своя духовен отец без някаква причина и се изповяда на друг (отец), да бъде отлъчен от църквата заедно с приелия го, защото апостол Павел, нашият учител и църковен проповедник, казва: „Защото, ако имате и десетки хиляди наставници в Христа, много бащи нямате“ (1 Кор. 4: 15). А причини за неговото изоставяне са тези: ако е еретик, ако е блудник или ако е тщеславен.

46. Ако свещеник накаже слугата на войн, а той (войнът) пак обратното на свещеника нареди, да не бъде слушан. Той, макар и неохотно, да послуша свещеника, сякаш е ангел Божи.

47. Ако свещеник накаже войн, а войнът, препасан с оръжие, накаже свещеника, без да са си простили един на друг, никой да не отменя наказанието, преди да се помирят. Ако войнът, като пренебрегне свещеника, го отмени, да бъде отлъчен и така свещеникът да бъде опростен, понеже свещеникът е преди воините, защото Бог от всички по-вишен е, а Неговите служители са по-честни от миряните. Ако първо свещеникът наруши наказанието, да се въздържи от служение 15 дни като пренебрегнал решенията на светите отци.

48. Ако войн пръв осъди свещеник, да не бъде слушан. Същият да се отлъчи от причастие една година.

49. Ако свещеник прокълне жена, а жената в отговор дръзне и също прокълне свещеника, анатема да бъде. Ако жената след време се разкае, 3 години да се покайва, 560 поклона (да прави на ден).

50. Ако дякон, иподякон или четец прокълне свещеник, да не се слуша, а такива да бъдат бити според законното църковно решение 12 пъти като по-нисши и като свещенически слуги. Ако им бъде заповядано от архиерея, да се причестят.

51. Ако в присъствието на свещеници дяконът благослови, да бъде отстранен от дяконството за 6 месеца (защото такъв, ако не бъде наказан, подобен е на Юда, който, седейки на трапезата редом с Учителя и първоапостолите, протегна пръв ръка към солилото) и да прави по 150 поклона (на ден).

52. Ако в присъствието на свещеници мирянин благослови, да му забранят да вкухва вино и масло 3 седмици и по 100 поклона (на ден да прави).

53. Свещеник, ако бъде поканен на възпоминание на някой светец и не се освободи да отиде, а като отиде, благославя само по своя воля, ако пропусне да благослови благоговеен старец, да го благослови или дяконът, или четецът, защото нашият Господ Исус Христос на мнозина от апостолите, които нямаша свещенство, заповяда да кръщават.

54. Ако дете е на умирање и родителите му повикат свещеника да го кръсти, а заради нехайството на свещеника детето умре некръстено, този грях пада върху свещеника. Ако свещеникът побърза, но като дойде, го намери пред кончината, да го поръси с богоявленска вода и да изрече над него молитвата за кръщение и така от Бога е осветено. Ако пък от родителска небрежност умре некръстено, тогава този грях да бъде на родителите и да се отлъчат за 2 години и по 36 поклона (на ден да правят).

55. Ако дете умре некръстено за три дни до двамата си родители, да се каят 6 години, 500 поклона (на ден да правят).

56. Ако е кръстено и се задуши между тях, да се каят 3 години и по 300 поклона (на ден да правят).

57. Ако жена поради небрежността си навреди на своето дете, сиреч ако заболее от някоя тежка болест, да се покайва една година, 50 поклона (на ден да прави).

58. Ако заради небрежност на жена детето ѝ падне от някоя височина и умре, (тя) да се покайва 2 години, 150 поклона (на ден да прави).

59. Ако жена бие детето си и то внезапно умре, (тя) 6 години да се покайва, 150 поклона (на ден да прави).

60. Ако родилка задуши детето си, да се покайва до смъртта си, като яде суха храна всеки понеделник, сряда и петък, 60 поклона (на ден да прави).

61. Ако някоя жена изпие билка, за да не роди дете, 7 години да се покайва, 200 поклона (на ден да прави).

62. Ако жена, след като зачене, изпие някакво омайно биле за кръвотечение, за да изхвърли заченатото в нея, 8 години покаяние и 367 поклона (на ден да прави). Ако се случи тя да умре, да не бъде погребвана.

63. Жена, която бае на чужди и свои, да се покайва 9 години, 500 поклона (на ден да прави).

64. Жена отровителка до края на живота си да се покайва, безброй поклони (на ден да прави).

65. На сводницата (да се наложи) 7 години покаяние, 400 поклона (на ден да прави).

66. Ако жена рече на свещеник срамна, сиреч неприлична дума, да се отлъчи от църквата за 3 години.

67. Ако жена вдигне тояга срещу свещеник или левит, удари ли го, или не, 6 години покаяние и 300 поклона (на ден да прави).

68. Жена, ако дава нареждане на свещеник за литургията или за отредените му часове, дори и да е много млад, а тя – мъдра, дори властно да нарежда на свещеника, тя или да престане, или да бъде отлъчена. Ако се покае, покаянието да е 6 месеца, 60 поклона (на ден да прави).

69. Също и мъж управник, (държаш свещеник) в подчинение, със същото наказание да бъде наказан.

* * *

Понеже Бог създаде мъжа и жената от самото начало, та да въздигне до Себе Си света и Своето наследство, даде на жените някои признаци да наблюдават, та по тях, всеки месец като ги виждат, да се прояви зачатие, ако се е случило, и да не би, както казват някои, жената да познава от мъжа раждането – от жената нищо не зависело. Счита се, че ставащите (зачевания) кръв от жената вземат и затова се наричат кръвосмесвания, а плът от мъжа, затова плътски (създания) се наричаме.

* * *

70. В Стария завет е речено мъжете 12 дни да се въздържат от жените, докато те се очистят, за да не се осквернят. Ние подробно като проучихме, постановяваме да се чака до 6 или 8 дни пълното очистяване, без да се върши осквернение. В никакъв случай, понеже всяко създание Божие е добро и по нищо не е отхвърлено, но заради по-висшите неща ние се очистяваме – заради съборната молитва на светата църква или заради литургията и причастието.

71. Повеляваме и жените, които имат обичайното за тях (месечно кръвотечение), да стоят вън от църквата 8 дни – извън притвора 3 дни и 5 дни вътре (в притвора), та да не се възпрепятства божественото.

72. А тези, които, бидейки в това състояние, искат да влязат или влизат в църква, да се отлъчат и да не се причестяват 3 години, 100 поклона (на ден да правят).

73. Ако някоя от жените, след като влезе в църквата и тогава види това, че има обичаното за нея (*месечно кръвотечение*), и като разбере, веднага излезе, прегрешение няма. Ако обаче, след като разбере, остане заради людски срам или и от приношението приеме, да се отлъчи от църквата и от причастие за 6 месеца и 50 поклона (всеки ден да прави).

74. Ако жена заради лъжливо въздържание се въздържа от мъжа си и той, като отиде, извърши блудство или с жена, или със скот, тя е виновна пред него и грехът се връща върху тази жена. Затова заповядваме на имащите желание да се въздържат да вършат това с волята и със съгласието на своя мъж; и мъжът също – с волята на своята жена, за да не би въздържанието в грях да се превърне. Над тези, на които такива неща се случват – блудници, прелюбодейци и скотоложци, тегне такъв грях и според такова правило да се покаят.

75. За птиците

Намерихме едно поучение, което е следното и което решихме да разкажем, като го напишем.

Един свещеник в някакво село, имаше жена – млади бяха и двамата. Като наближи привечер на Велика събота и като приготви нужното за празника, вечерта свещеникът легна с жена си на леглото. Възбуждение като го връхлетя от блудния бяс, пожела да се съвкупи с жена си. Тя пък не го остави (да го стори). Той, като стана и излезе, скотоложество (содомия) извърши, без жена му да знае. Когато се съмна и настъпи светата неделя на Пасха, презвитерът, след като свърши утренията, отслужи и богослужението за съслужителите и за всички хора. След възношението на божествения хляб и след причастието облак различни птици, ядящи плът и пиещи човешка кръв, се спуснаха от небето около църквата и налитаха към църковните врати подобно на някакви противници, сблъскващи се един с друг едновременно и мечове размахващи. А хората залостиха здраво вратите – и мъже, и жени стояха вътре. Когато свърши светото причастие, свещеникът, като чу и видя ставащото, каза: „Мой е този грях, мое е наказанието, заради мене налетяха тези птици!“. И се изповяда пред всички хора и от дън душа извикаха всички: „Господи, помилуй!“. Първият отвори вратата и като излезе, изобщо не пострада от птиците. Така и всички хора започнаха да излизат, а накрая и жената на свещеника понечи да излезе. Още преди да прекрачи прага, птиците я грабнаха и разкъсаха плътта ѝ на късчета заедно с костите и в клюновете си като ги взеха, отлетяха. Това пречудно зрелище свещеникът ни разказа и го записахме за наша полза. Затова трябва всичко да вършим внимателно, та да не би считаното за добро да се окаже зло и да се превърне грях.

* * *

76. Жена, преди да се очисти от обичайното за нея (кръвотечение), да не приготвя просфора и да не се докосва до нея по никакъв начин, нито (да я докосва) мъж.

77. (Жена), която е с обичайното за нея (кръвотечение) преди кончината си, когато смъртта наближава, не е забранено да получи (последно) причастие.

78. Родилка, преди кончината си, когато смъртта приближи, с молитва се удостоява да получи (последно) причастие. Ако преодолее болестта и остане жива, 40 дни да пости и на осмия ден да се причести, правейки всеки ден по 40 поклона.

79. Загубилите нещо свое, които се допитват до така наречените врачки, да се покайват 4 години, 66 поклона (на ден да правят).

80. Тези, които носят амулети и (омайно) биле на шиите си, заради тях към идолослужението се приобщават. Такива (хора), ако ги свалят от себе си, да се допуснат до причестяване. Ако тези неща се носят и след първото и второто наставление и не искат да ги захвърлят от себе си, да бъдат отлъчени от църквата.

81. Тези, които купуват нещо, което да ги пази или да ги защитава, от магьосници или от (предсказатели), наричани лъжепророци, които, скрили змии в пазвите си, изричат врачувания и мамят хората (тях като избличава, нашият Господ и Бог рече: „Пазете се от лъжливите пророци, които дохождат при вас в овча кожа, а отвътре са вълци грабители“ (*Мат. 7: 15 – 16*), такива или да престанат, или да се отлъчат от църквата.

82. Тези, които напояват децата си от тези споменатите неща, ако не са кръстени, не е грях; ако са кръстени, за една година да бъдат отлъчени, 36 поклона (на ден да правят).

83. Тези, които крадат свещени предмети, сиреч книги или свещена утвар, да се отлъчат за две години, 150 поклона (на ден да правят).

84. Тези, които вземат свещи, тамян или завеси, които са донесени от вярващите в църквата, да се покайват една година, 50 поклона (на ден да правят).

85. Тези, които от свои близки вземат скотове, за да отидат (някъде) по работа, ако се случи скотът да умре, докато отива към мястото, където (човекът) е рекъл, и за срока, който е поставил, да не му се взема нищо. Ако е продължил повече време да върви и се случи (добичето) да умре, да му вземат половината от цената.

86. Ако някой вземе от свой близък нещо, което му е нужно, и го задържи и присвои, понеже другият е забравил, този наистина не обича Господ, който казва: „Обичай ближния си като самия себе си“ (Мт. 22: 39). И отново ви заповядваме: *не въздавайте зло за зло* (по Рим. 12: 17) на враговете си, защото за тези, които вършат добро, доброто е повече. Такъв човек, ако признае (за това), което е взел, нека го върне и да се кае 6 месеца, 560 поклона (на ден да прави).

87. Ако някоя жена открадне от своя съседка прежда или забрадка, да се отлъчи за 5 години, 50 поклона (на ден да прави).

88. На занаятчиите не позволяваме да крадат. Крадците да се каят една година и 50 поклона (на ден да правят).

89. Ако някой през Великите пости примре да яде месо, да се кае 3 години, 150 поклона (всеки ден да прави).

90. Ако пък вкуси сирене и яйца през Великия пост, 2 години да се покайва, 66 поклона (на ден да прави).

91. Ако някой се оскверни в сирни понеделник с месо или в първия понеделник след Неделя сиропустна със сирене и яйца, 2 години да се покайва, 300 поклона (всеки ден да прави).

92. Ако някой се оскверни поради незнание на Светата Четиридесетница – една година (покаяние), 36 поклона (да прави на ден).

93. Ако децата се осквернят през първата неделя на Великия пост, техните родители да се покайват 6 месеца, 15 поклона (на ден да правят).

94. Ако децата се осквернят след причастието на Велики петък или на Велика събота, родителите им да се отлъчат от причастие или през поста на Светите апостоли, или през поста на Рождество Христово и 50 поклона (всеки ден да правят).

95. Ако свещеникът ще служи литургия и изпадне в съблазън, като е усетил влечение към жена, не трябва да пее. Ако е без влечение, да изпее трижди псалом 50, *Трисветата песен*, „Господи, помилуй“ 40 пъти, „Господи, прости ме“ 24 пъти, 100 поклона да направи и тогава да служи.

96. Свещеник, лежал в постелята на жена си, да не служи.

97. Свещеник пияница или да престане (да пие), или да *бъде низвергнат*.

98. Свещеник, който блудства, да бъде отстранен от служение.

99. Свещеник, който прелюбодейства, да бъде низвергнат.

100. Свещеник, който танцува и се забавлява, или да престане (*да го прави*), или да бъде низвергнат.

101. Свещеник, който ръкоблудства, да бъде отстранен от служение за една година, 1000 поклона (всеки ден да прави) и прочее.

102. Свещеник, който издайничи, или да спре (*да го прави*), или да бъде низвергнат.

103. Свещеници, които отслужват литургия с неприязън или пък мразят някого, да бъдат отстранени от служение за 60 дни.

104. Ако свещеник, който има жена, се окаже заедно с девица и озлочи непорочността ѝ, да бъде отстранен от служение, докато не омъжи девицата, а след това 3 години да се покайва, изнурияйки плътта си чрез пост и бдение, и отново да получи своя сан, ако се постриже, защото Бог, бидейки дълготърпелив, прощава съгрешаващите, и до края на живота си да изпълнява усърдно и непрестанно установените му според закона пости. *Денем и нощем, с изключение на съботите и неделите, да прави по 300 поклона*.

105. Ако свещеник се оскверни със сестра си, повече да не бъде свещеник.

106. Свещеник, осквернил постелята на своя баща, такъв се е оприличил на Авесалом – да се кае 10 години.

107. Свещеник, осквернил постелята на своя тъст, да бъде низвергнат от свещеничество.
108. Свещеник, осквернил се със своя първа или втора братовчедка, *да бъде низвергнат* и да се кае 8 години.
109. Ако се оскверни с трета братовчедка, (свещеникът) *да бъде низвергнат*.
110. Свещеник ловец, който с (кървави) петна служи литургия или влиза в църквата с оръжие, 5 месеца да не води богослужение и 150 поклона (на ден да прави).
111. Свещеник, който залага мрежи и лови птици или други зверове, 3 месеца да не служи литургия, 100 поклона (на ден да прави).
112. Не подобава свещеникът да убива или да коли някакво животно, макар да има голяма нужда.
113. Свещеник, който скопява животни, или да престане (*да го прави*), или да *бъде низвергнат*.
114. Свещеник, който врачува или ходи при врачуващи, да бъде низвергнат.

* * *

Тези (правила) не бяха написани случайно, нито самоцелно, а като представихме свидетелства от Божествените писания, законосъобразно постановихме Закона. Както свещениците и монасите имат различен образ от миряните, така и добродетелите повече да усъвършенстват заповядахме, защото е писано: „Ако вашата праведност не надмине праведността на книжниците и фарисеите, няма да влезете в царството небесно“ (Мат. 5: 20). Защото, когато свещениците и монасите започнат да вършат неща, които подхождат на властниците, ще погинат, защото е истинен Този, Който казва: „Богат мъчно ще *влезе в царството небесно*“ (Мат. 19: 23). И още: „По-лесно е камила да мине през иглени уши, нежели богат да влезе в царството Божие“ (Мат. 19: 24). Не трябва свещениците и монасите като властниците да живеят. Ако свещениците имат жени, то тъкмо заради разпътството така беше заповядано. Затова е писано, че само на миряните е постановено със законна жена и деца да пребивават и месо да ядат, а останалите неща се изискват от монашествуващите. Всички добри и по-големи неща – най-вече на иноците подобава да се придържат към тях и светите книги да изследват, защото избрах участта извън вълнението на дълбините на греховното море и не сред скърбите житейски да живеят, да преминават и да пребивават. Също и за монасите и властниците беше казано, защото издигането за миряните – падение е за монасите, а извисяването за монасите за миряните е падение. Издигането за миряните са богатството и славата, приятният живот, почивката, угаждането на тялото, големите печалби, меките и бляскави одежди и различни други неща: бързи и породисти коне и различни други украшения, красотата на косите и останалите житейски грижи и богатства. Ако монахът се окаже сред тях – погубва се. Монашеското извисяване са следните неща: безкористието, скромността, безмълвието, мълчанието, смирението, любовта, търпението, кротостта, въздържанието, грубите власеници, пренебрегването на (собствените) желания, пострижението и (*загърбването*) *на всички останали житейски грижи*. Попадне ли мирянинът сред тях, счита го за голямо падение и толкова много страда, че е готов да се обеси. Затова и за лошите думи, считани за безобидни, закон постановихме, защото от големите грехове всеки знае, че върши зло, и осъждайки самия себе си, намира отрада, както Ламех – за малките прегрешения ни най-малко не счита, че пропада. Защото както дъждовните капки, събрани, река правят, така и малките прегрешения, умножавайки се, в огнената река вкарват тези, които не се покаяват за тях, както подобава. Впрочем подобава да се стараем, та като се избавим от тях – от тези споменати от нас грехове при божественото кръщение, изповедници наистина ще се окажем. Защото изрекохме: „Отричаш ли се от сатаната и от всичките му дела и от всичките му ангели, и от всичкото му служение, и от всичкото му водителство?“. Впрочем сатанински дела са убийствата, прелюбодействата, лъжесвидетелствата и подобни на тях. Ангели на сатаната са преизпълнените с коварство нечисти бесове. Служението е сатанинско, защото е лукава молитвата, която е за почитане на бездушните идоли, когато палят светилниците и кадят на извори и реки. Водителството дяволско са омразните зрелища, хиподрумите, ловът, танците, гуслите, вакханалиите (неприличните пиянски песни). И други подобни на тези лоши привички неща са дяволски водителства. За тях и пророкът се молеше да се избави и говореше на Бога: „*Отвърни очите ми да не виждам суета; животвори ме на Твоя път*“ (Пс. 118: 37). *Нека съхраним строго (и) Божиите предания, и (тези) на светите апостоли, и на истинните и преподобни и богоносни свети отци наши, за да получим обещаните блага, в които и ангелите желаят да вникнат, понеже нашето безгръжие велико*

усилие и страдание ни предлага, защото краят им е тук, а вечността е неизчерпаема. Всички тях ние ще получим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос. С Него слава на Отца, заедно със Светия Дух, сега и завинаги и во веки веков. Амин.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Калоянов, А. 2011 – А. Калоянов. За означението „Велика църква“ в Архивския номоканон. – В: Търновска книжовна школа. Т. 9. Велико Търново, 2011. [A. Kaloyanov. Za oznachenieto “Velika tzarkva” v Arhivskiya nomokanon. – V: Tarnovska knizhovna shkola. T. 9. Veliko Tarnovo, 2011.]

Калоянов, А. 2011 а – А. Калоянов. Църковен закон на патриарх Василий в Архивския номоканон (ЦИАИ 1160). Доклад, изнесен на Международната научна конференция „Търновград – духовен и книжовен център през XIII век”. Велико Търново, 29.04. – 01.05.2011 г.). [A. Kaloyanov. Tzarkoven zakon na patriarh Vasiliu v Arhivskiya nomokanon (TZIAI 1160). Doklad, iznesen na Mezhdunarodnata nauchna konferentsiya “Tarnovgrad – duhoven i knizhoven tzentar prez XIII vek”. Veliko Tarnovo, 29.04. – 01.05.2011 g.)]

Цибранска-Костова, М. 2011 – М. Цибранска-Костова. Покаяната книжнина на Българското средновековие IX – XVIII век. София, 2011. [M. Tzibranska-Kostova. Pokainata knizhnina na Balgarskoto srednovekovie IX – XVIII vek. Sofia, 2011.]

Янакиева, Ц., Кръстев, А. 2007 – Ц. Янакиева, А. Кръстев. Български ръкопис от XIV век. Шумен, 2007. [Tz. Yanakieva, Krastev, A. Balgarski rakopis ot XIV vek. Shumen, 2007.]